

GRANAUSKO NEIŠVENGIAMUMAS

Romualdas Granauskas. *Trys vienatvės*. Novelių romanas. V.: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2011. 192 p.

Granauskas, Aputis, Martinaitis, Geda – štai tau ir tikroji lietuvių literatūros mistika. Savi ir iki skausmo lendantys į kažkokią išskirtinai lietuvišką (?) sielos kertę žmonės, kurių niekuomet negalėtum apkaltinti meistriškumo ir įžvalgos stygiumi, ir kartu – tokie be laiko pasenę, tokie su viskuo susitaikę, taip paskendę žinojimo banalybėje, kad ima baimė dėl visų jaunų galvų, skaitančių šiuos ir panašius autorius mokyklų vadovėliuose. Gyvenimas po klevu, kurį sodinai ne pats, – Dievas, jo pasiuntiniai, valdžia ar tiesiog alkoholizmas tikrai neverčia to klevu ne tik kad pajauti, jau ir apmyžti jį gali gėda pasidaryti... Labai žaviai linguoja galvomis pritardami filosofijai „kitaip juk vis tiek nebus“ (pasak Granausko, tiesiog „nebuvo gudrus, o dabar esu“) senoliai, ir jais nesižavėti, juos kritikuoti atrodo mažų mažiausiai negarbinga, dar blogiau – įžeidu. Kartėlis burnoje neišvengiamas, net jei puikiai supranti, kad nuolatinės Granausko citatos, sklindančios iš draugo lūpų, ir to draugo nesugebėjimas priimti ryžtingų sprendimų yra to paties užburto rato dalys. Kaip ir mokykliniai literatūros vadovėliai ir vadinamasis „lietuviškas mentalitetas“ – na kaip mes būsim ne filologiniais fetišais apdovanoti nuobodos, jei nuo paauglystės mus miestelių troboms ir nepakeičiamumui programuojate?

Trys vienatvės, pasak oficialių anotacijų, turėtų dar kartą patvirtinti, kad Granauskas negali rašyti blogai. Nemanau, kad dievybės statuso suteikimas ir argumentai nuo balzakiško pjedestalo yra gerai. Bet gal aš tiesiog negudrus. Tai, kad knyga – išimtinai biografinė, įvilktą tik į dvi personifikuotai gamtiškas noveles pradžioje ir pabaigoje, nėra itin geras ženklas. Kai rašytojas ima ir be haliucinacijų, be sąmonės srauto parašo atvirus memuarus, galima tikėtis blogiausio, to paties, kas vieną dieną ištinka visus palaiptinių suoliukų senokus, nuperkančius paaugliams stipraus alaus ir porinančius jaunystės istorijas. O nesinorėtų.

Ir kaip čia taip išeina, kad tie memuarai tokie iš šalies neįdomūs? Vaikystės ir paauglystės nutikimai dar „kabina“, juose dar ir tiurmos, ir bombos, ir pasakojimo stilius kažkoks neapkiautęs, lyg pats autorius būtų tuo vaiku dar kartą patapęs, dar kartą įgavęs gebėjimą stebėtis, svajoti, maištauti ir mylėti, visas skaidrus skaidrus kaip samagono lašas tėvo taurelėj. Viskas ima risti į nuokalnę ties Skuodo laikraščio redakcija – labai, beje, taikliai aprašyta ir pažįstama. Pačiam prieš kelerius metus teko dirbti Trakų krašto regioninėje spaudoje, praktikuoti „primilžinį“ požiūrį į žiniasklaidą – tamsiose redakcijose labai labai iš lėto bando augti prasigėrę puolusieji, kartais patyrę mažiausiai porą insultų, it žemaūgės liepaitės niekaip neišaugantys iš sovietinio grindinio plytelių.

Baigiasi vaikystė, ir gyvenimas Granauskui tampa šalia einančiu draugu, pro cigaretės dūmus mestelinčiu vieną kitą nutikimą, tada – politines ir finansines aplinkybes, o paskui – prievolę elgtis taip, kaip reikia elgtis. Žmona ir dukros atsiranda be tornadų, taip, lyg visuomet ten būtų buvusios, jos išauga iš tokios natūralios žemaitiškos meilės, kuri vienoda tiek šuniui, tiek bulvei, tiek žmonai. Tada lygiai taip pat natūraliai, pavargęs nuo miegojimo ant Lenino aikštės suoliukų, čepsėdamas atsikelia Vilnius ir jo sovietinė bohema, kovojanti prieš sistemą nuo rašalo pavandenijusiomis akimis... Neišvengiamumas, neišvengiamumas, neišvengiamumas. Ir paskutinė novelė, parašyta būtent taip meistriškai, kaip iš autoriaus ir būtų galima tikėtis, o joje užkoduotas pats gudrumo

apogėjus, visa senatviškos išminties tragedija – visų įmanomų santykių sąlygiškumas, pateisinamas lietuviškos lietuviškos lietuviškos žiemos atėjimu.

Granausko *Tris vienatves* skaičiau autostopu keliaudamas po Balkanus – priešlapius išmarginau ženklais, prašančiais mane pamėtėti iki Serbijos ir Kroatijos. Granauskas, kaip vienas nesibaigiančios tradicijos kūrėjų, balkaniškos kultūros akivaizdoje įgavo pranašišku savybių: kas geriau sugebėtų man parodyti, nuo ko būtent reiktų bėgti ten, kur viskas kitaip? Granauskas, žodžio meistras ir pasyvumo genijus, galėtų būti simbolis tos stagnacijos, kuri privertė Joyce'ą palikti Airiją. Prieš kelerius metus dar būčiau manęs, kad šios gyvenimo kaip pakeleivio tradicijos neigimas yra paprasčiausios baimės apraiška: nepakelia mat žiaurios tiesos ir juodojo humoro. O dabar labai tikiuosi, kad niekuomet nepasiduosiu šiam kultūriškai primestam mentalitetui, teigiančiam, kad tik žiauri tiesa iš tikrųjų gali būti tiesa.

Tomas Marcinkevičius, „Granausko neišvengiamumas“, *Šiaurės Atėnai*, 2011 08 12.